

УДК 342.9:349.951

*О. О. Сурілова***ПРАВОСВІДОМІСТЬ ЯК ЕЛЕМЕНТ СТАЛОГО РОЗВИТКУ
БУРШТИНОНОСНИХ РЕГІОНІВ УКРАЇНИ**

Актуальною та такою, що потребує нагального вирішення, проблемою для України є запровадження ефективного організаційно-правового механізму регулювання видобутку бурштину, адже за розвіданими його запасами Україна займає третє місце у світі, вслід за Польщею – 700 тис. т та Росією – 160 тис. т. [1, с. 128]. Водночас в Україні відсутнє ефективне правове регулювання їх використання, що призводить до налагодження незаконного видобутку.

Такий видобуток створює значні ризики для національної безпеки України, тобто стану захищеності життєвоважливих інтересів людини і громадянина, суспільства і держави, за якої забезпечуються сталий розвиток суспільства, своєчасне виявлення, запобігання і нейтралізація реальних та потенційних загроз національним інтересам у сферах правоохоронної діяльності, боротьби з корупцією, охорони здоров'я, науково-технічної та інноваційної політики, культурного розвитку населення, ринку фінансових послуг, захисту прав власності, торгівлі та підприємницької діяльності, інвестиційної політики, ліцензування, промисловості та сільського господарства, транспорту та зв'язку, використання надр, земельних та водних ресурсів, корисних копалин, захисту екології й навколишнього природного середовища та інших сферах державного управління під час виникнення негативних тенденцій до створення потенційних або реальних загроз національним інтересам – життєво важливим цінностям українського народу як носія суверенітету і єдиного джерела влади в Україні, визначальним потребам суспільства і держави, реалізація яких гарантує державний суверенітет України та її прогресивний розвиток [2].

На жаль, усі намагання ввести видобуток бурштину в правове русло досі були безуспішними. Убачається, що причиною цього є хибні підходи до вирішення проблеми, намагання вирішити її за допомогою створення правових механізмів регулювання видобутку бурштину у відриві від механізмів забезпечення сталого розвитку бурштиноносного регіону України. Дослідники проблеми правового регулювання видобутку бурштину у своєму доробку не

досліджували проблему в цьому контексті, хоча, як підкреслюється в літературі, сталий розвиток є важливим інструментом розвитку в управлінні [3]. Автором було запропоновано поетапне вирішення проблеми в руслі забезпечення сталого розвитку бурштиноносних регіонів України [4].

Подальші роздуми призвели до висновку щодо значущості формування належної індивідуальної, групової та суспільної правосвідомості усіх зацікавлених верств населення на всіх її рівнях (від побутового до професіонального та наукового), адже необхідною умовою сталого розвитку, найважливішими компонентами якого є екологічний, економічний та соціальний розвиток, забезпечення законності і правопорядку є підвищення рівня правосвідомості як представників державної влади та бізнесових кіл, так і пересічних громадян, адже саме правосвідомість є регулятором діяльності людини та джерелом її активності та, як слушно підкреслює Ю.О. Козенко, обов'язково проявляється у будь-якому акті юридично значущої поведінки особи, є знанням або незнанням конкретної норми права, різною мірою визнання авторитету державної влади, закону, діяльності правоохоронних органів в очах індивіда, солідарністю з чинними правовими заборонами та санкціями за їх порушення або негативним до них ставленням [5]. Мета статті полягає у дослідженні місця і ролі правосвідомості суб'єктів управління, представників бізнесу, правоохоронних органів та населення у забезпеченні сталого розвитку бурштиноносних регіонів.

Аналізуючи зміст правосвідомості, слід звернутися до категорії свідомість. У психологічній науці свідомість, як і будь-яке психічне явище, з одного боку, розглядається як продукт органічного життя індивіда, з іншого – як відображення навколишнього зовнішнього світу. Ці два аспекти, що завжди представлені у свідомості людини в єдності та взаємопроникненні, є як переживаннями та знаннями. Моментом знання підкреслюється відношення до зовнішнього світу, який відображається у психіці, а переживання є психічним фактом, специфічним проявом його індивідуального життя [6, с. 19–20]. Отже, свідомість є ставленням кожної людини до зовнішнього середовища, усвідомленням власного місця у цьому середовищі, узагальненим віддзеркаленням дійсності, які визначають засоби реагування на події у формі дії або бездіяльності.

Правосвідомість є одним із видів свідомості. С. Вайнштейн визначає правосвідомість як ідеї та ставлення індивідуумів, які визначають форму і фактуру суспільного життя та розуміння сенсу права [7, с. 19–20]. Правова свідомість визначає те, як люди сприймають закон і як ці сприйняття перетворюються на дію [8]. Евік і Сілбей підкреслюють зв'язок між мікрофеноменом правової свідомості і макроекономічними інститутами, демонструючи як множинні форми правової свідомості існують одночасно і разом підтримують законність [9, с. 19–20], Фрідман охарактеризував правосвідомість як звичаї, думки, способи мислення та мислення, які схиляють соціум до закону або відражають від нього [10, с. 15].

У структурі можна виділити такі компоненти, як знання права; ставлення до права; поведінка особи або, як слушно зауважує Ю.О. Козенко, пра-

вову ідеологію – сукупність принципів, теорій, концепцій, що формуються внаслідок наукового узагальнення правового розвитку суспільства, та правову психологію – сукупність правових почуттів, емоцій, оцінок, настроїв, які домінують у суспільстві, виявляються у громадській думці [11, с. 9].

Значний вклад у розуміння категорії «правосвідомість» внесли вітчизняні вчені. П. Рабинович наголошує на розумінні правосвідомості як системи поглядів, уявлення людей щодо цілей, змісту і форми правил поведінки, встановлених державою, які притаманні не тільки «авторам» юридичних норм, а й усім людям, які так чи інакше стикаються або можуть «контактувати» з об'єктивним юридичним правом [12, с. 79–80]. Правосвідомість виникає не сама по собі, а як результат процесу правової соціалізації особи, під яким розуміється входження індивіда в правове середовище, послідовне набуття ним правових знань, його залучення до правових цінностей і культурних надбань суспільства, процеси втілення у правомірній поведінці суб'єкта, його правовій активності [13, с. 425].

Свідомість та правосвідомість співвідносяться як загальне та особливе. Правосвідомість нами розглядається як вид свідомості, що віддзеркалює зміст правових норм, стан реалізації у суспільстві, вміщує ставлення до права, впливає на правову поведінку особи та дозволяє її носіям на основі уявлень про право та правових знань сформулювати власні правові установки та оцінки правової дійсності, що впливає на процес використання, виконання, дотримання та застосування правових норм.

Структурним елементом правосвідомості є правова психологія (як власність високоорганізованої матерії-головного мозку людини опосередкувати та оцінювати певні явища зовнішнього світу) та правова ідеологія (як сукупність знань про зовнішню реальність, зокрема право).

Слід погодитися з тим, що, досліджуючи правову свідомість, слід проаналізувати відносини між інтуїтивним правом («правовий сенс») та офіційним правом; вивчити загальні відносини між правом та мораллю; дослідити ефективність роботи закону; виявити патології закону; висвітлити ставлення до закону та до фактичної поведінки, що регулюється законом [14], однак зазначимо, що 1 та 2 позиції значною мірою збігаються, адже відбивають найсуттєвіші цінності суспільства (справедливість, несправедливість, людська гідність, рівність, демократія, права людини, правова держава), разом регулюють суспільні відносини та взаємодіють одне з одним у цьому процесі. Ефективність закону залежить від того, наскільки він відповідає основоположним суспільним цінностям. Патологія закону означає його невідповідність цінностям демократичного суспільства.

Правосвідомість може бути як позитивною, так і негативною. Позитивна має прояв у позитивній відповідальності особи. Кожна людина має волю, здатна орієнтуватися в навколишній обстановці та (з її урахуванням) обирати певні варіанти поведінки. Людина, яка усвідомлює значення права в житті суспільства, виконує свої обов'язки щодо дотримання правових норм завдяки своїм моральним якостям, поважного ставлення до закону. При цьому об'єм позитивної відповідальності кожної особи, на

відміну від більш формалізованої ретроспективної відповідальності, різний, залежить від особливостей її свідомості, кола службових обов'язків, професійної підготовки.

Негативна правосвідомість проявляється в правовому нігілізмі. Сутність правового нігілізму – зневажливе ставлення до права [15]. Схильні до правового нігілізму негативно ставляться до вимог закону, не поділяють цінностей права. Серед причин правового нігілізму – кризове економічне та політичне становище у державі, гальмування реформ, порушення прав людини та неспроможність держави їх захистити, зловживання владою.

Подолання правового нігілізму, підвищення рівня правосвідомості є необхідною умовою забезпечення законності та правопорядку у бурштиноносних регіонах.

Визначившись із загальними питаннями змісту та структури правосвідомості, зупинимось на її характеристиці та значенні у вирішенні задач сталого розвитку бурштиноносних регіонів. На жаль, сьогодні ситуація сприяє формуванню правового нігілізму як у представників влади та бізнесу, так і в пересічних бурштинокопачів та населення регіону.

Перші користуються неспроможністю держави покінчити з корупційними схемами, забезпечити законність та правопорядок у бурштиноносних регіонах, вважають, що не тільки мають право нехтувати вимогами закону, а й намагаються змінити законодавство так, щоб забезпечити особисті інтереси у привласненні корисної копалини, яка є власністю народу України, з чого витікає, що кожний громадянин України має право на певну частку доходу від використання, яку може використовувати для задоволення власних потреб. Нами вже висувалися пропозиції щодо порядку розподілення цих благ між громадянами України через фонд цивільних дивідендів [16]. Але можновладці намагаються привласнити ці ресурси, створюють групи впливу. Про це свідчить, наприклад, подання проекту Закону про видобування та реалізацію бурштину скандально відомими Б.С. Розенблатом, М.В. Томенком, А.С. Лозовим та ін., які намагалися запровадити особливий порядок використання надр для видобування бурштину первинними надрокористувачами без надання гірничого відводу на підставі спеціального дозволу на користування надрами, при тому, що розробку надр мають вести старательські артелі на підставі договору про видобування бурштину. У договорі зазначаються тільки мінімальні техніко-технологічні вимоги під час видобування бурштину та перелік природоохоронних заходів. Виникає питання про те, як під час запровадження мінімальних техніко-технологічних вимог можна забезпечити екологічну безпеку під час використання надр для видобутку бурштину, адже старателі не мають новітніх технологій, високотехнологічного обладнання та коштів на його придбання, а екскаватори та мотопомпи, які зазвичай застосовуються, призводять до жахливих екологічних наслідків – руйнують родовища бурштину, знищують ґрунти, лісові та водні ресурси, біорізноманіття, тим більш що в Україні є сучасні технології видобутку, розроблені вітчизняними фахівцями, наприклад, використання віброгід-

равлічного інтенсифікатора для видобутку бурштину з родовищ дозволяє досягти повного вилучення бурштину з родовища, збільшити продуктивність праці, зменшити енергоємність та негативний техногенно-екологічний вплив на навколишнє середовище [17].

Тому слід створювати сприятливе середовище бізнесу для залучення інвестицій і не варто погоджуватися на пропозиції В.В. Галунька, який запропонував увести особливий порядок надання дозволів на розробку бурштину об'єднаними місцевими громадами з реєстрацією їх в автоматичному режимі через створену Державною службою з питань геології та надр України Єдину державну електронну базу з питань геології та надр, а також передбачити право об'єднаних місцевих громад створювати громадський фонд для виконання геологорозвідувальних робіт із розвідки родовищ бурштину [18]. Зазначимо, що ці пропозиції не відповідають потребам сталого соціально-економічного, екологічного розвитку країни та українського суспільства, суперечать чинному законодавству. В Україні вже є достатнє і якісне правове регулювання надання надр у користування, а запровадження особливого порядку використання надр для видобутку бурштину тільки сприятиме консервації злочинних схем.

Тому слід зупинитися на визначенні правового статусу бурштину та правовому порядку його видобутку, адже, як слушно зауважили С. Халидей і В. Морган, вивчення правової свідомості полягає в тому, щоб вивчити само собою зрозуміле і не відразу помітне: базові уявлення про законодавство та законність, які визначають повсякденні думки та дії [19].

Бурштин знаходиться в надрах, є ресурсом надр та об'єктом права власності народу України. Відповідно до Закону України «Про державне регулювання видобутку, виробництва і використання дорогоцінних металів і дорогоцінного каміння та контроль за операціями з ними» бурштин віднесений до дорогоцінного каміння органогенного утворення та (згідно з постановою Кабінету Міністрів України «Про затвердження переліків корисних копалин загальнодержавного та місцевого значення») належить до корисних копалин загальнодержавного значення [20].

Як витікає з п. 1 ст. 24 Кодексу України про надра, головною передумовою здійснення надрокористувачами своїх прав є наявність у них спеціального дозволу, а ст. 16 цього кодексу визначає порядок надання спеціальних дозволів на здійснення діяльності щодо користування надрами.

Головною метою встановлення порядку надання спеціальних дозволів є контроль за законністю й раціональністю користування надрами та лімітування використання надр. Дозволи надаються Держгеонадрами переможцям аукціонів із їх продажу та без проведення аукціонів, зокрема у таких випадках: геологічного вивчення, зокрема дослідно-промислової розробки бурштину, на землях лісогосподарського призначення, порушених внаслідок незаконного видобування бурштину, механізм рекультивациі яких встановлено Порядком реалізації пілотного проекту щодо рекультивациі земель лісогосподарського призначення, порушених унаслідок незаконного видобування бурштину, затвердженим Кабінетом Міністрів України.

Наділення правом надання дозволів на видобуток бурштину об'єднаних місцевих громад суперечить не тільки закону, але й здоровому глузду, адже центральним органом виконавчої влади, який реалізує державну політику у сфері геологічного вивчення та раціонального використання надр є Державна служба геології та надр України (Держгеонадра). Зазначимо, що центральний орган виконавчої влади утворюється як служба, якщо більшість функцій центрального органу виконавчої влади складають функції з надання адміністративних послуг фізичним і юридичним особам. Держгеонадра здійснюють широкий спектр управлінських функцій, тому (відповідно до законодавства України) центральний орган виконавчої влади у сфері надрокористування слід відносити до категорії «міністерства», адже саме міністерства виконують функції управління об'єктами державної власності, що належать до сфери управління. Оскільки надра є власністю народу України, то окремі повноваження щодо розпорядження ними законодавством України можуть надаватися відповідним органам виконавчої влади.

Роль і значення органів місцевого самоврядування у сфері надрокористування має бути підвищена, їм варто надати більш широкі повноваження, особливо щодо просунення інтересів громади у сфері надрокористування, адже за допомогою використання надр і ресурсів можна підняти рівень добробуту громад. Органи місцевого самоврядування здатні найбільш ефективно захищати економічні, екологічні та соціальні інтереси громад, однак сьогодні Закон України «Про місцеве самоврядування» не надає їм такої можливості. Варто доповнити цей Закон і Кодекс України про надра та надати більше повноважень громадам. До відання сільських, селищних, міських і районних рад у них на території доцільно віднести погодження надання надр у користування з метою геологічного вивчення, розроблення родовищ корисних копалин загальнодержавного значення, зокрема бурштину. Громади слід наділити дорадчими повноваженнями.

Невід'ємною частиною дозволу є угода про умови користування надрами, що укладається між органом, уповноваженим надавати дозволи, й надрокористувачем і містить програму робіт, яка оформляється як додаток. Ці умови стосуються правил і стандартів користування конкретними ділянками надр; якості продукції або робіт; технології видобування та переробки корисних копалин; порядку видобування корисних копалин, зокрема з метою запобігання негативним екологічним наслідкам і забезпечення безпеки забудованих територій тощо.

Підставою виникнення прав на користування надрами є адміністративна процедура, стадією якої (поряд із наданням спеціального дозволу) є визначення меж гірничого відводу. Відповідно до ст. 17 Кодексу України про надра, гірничий відвід – частина надр, яка надана користувачам для промислового розроблення родовищ корисних копалин і цілей, не пов'язаних із видобуванням корисних копалин. Користування надрами за межами гірничого відводу забороняється.

Для розроблення родовищ корисних копалин і використання надр для інших цілей необхідно мати певну площу земної поверхні, яка вико-

ристовується для потреб, пов'язаних із користуванням надрами. Згідно зі ст. 66 Земельного кодексу України, надання земельних ділянок для потреб, пов'язаних із користуванням надрами, проводиться після оформлення в установленому порядку прав користування надрами й відновлення земель (згідно із затвердженим проектом рекультивациі на раніше відпрацьованих площах у встановлені строки).

Сприятиме вирішенню проблеми на базі корінних змін правосвідомості чітке та неухильне застосування юридичної відповідальності за незаконний видобуток бурштину. Сьогодні потенціал юридичної відповідальності використовується недостатньо. Задля подолання правового нігілізму та підвищення правової культури застосування юридичної відповідальності має носити невідворотний індивідуальний характер та бути своєчасним.

Ступінь суспільної небезпеки незаконного видобутку бурштину зумовлює ширше застосування кримінальної відповідальності.

Кримінальна відповідальність передбачена ч. 1 ст. 240 ККУ за порушення встановлених правил охорони надр, якщо це створило небезпеку для життя, здоров'я людей чи довкілля, а також незаконне видобування корисних копалин, крім загальнопоширених.

Об'єктивна сторона злочину вміщує суспільно небезпечне діяння, яке має прояв у порушенні встановлених правил охорони надр, якщо це створило небезпеку для життя, здоров'я людей чи довкілля або у незаконному видобуванні корисних копалин, крім загальнопоширених, тобто поширюється на видобуток бурштину, який вважається корисною копалиною загальнодержавного значення [20].

Учинення діяння на територіях та об'єктах природно-заповідного фонду або повторно, загибель людей, масове захворювання або інші тяжкі наслідки є кваліфікувальними ознаками. Незаконне видобування корисних копалин загальнодержавного значення також має вважатися кваліфікувальною обставиною.

Виникає питання щодо того, що слід вважати іншими тяжкими наслідками. Пропоную враховувати ринкову вартість видобутих або втрачених корисних копалин, зниження якості родовищ внаслідок розубожування, забруднення підземних та поверхневих вод, знищення цінних видів біорізноманіття.

Пропонуємо передбачити кримінальну відповідальність за ч. 1 ст. 240 Кримінального кодексу України «Порушення правил охорони надр» у разі порушення встановлених правил охорони надр, якщо це створило небезпеку для життя, здоров'я людей чи довкілля. Кримінальну відповідальність (відповідно до ч. 2 КК України) слід встановити у разі наявності таких кваліфікувальних ознак, як незаконний видобуток корисних копалин загально державного значення, вчинення діяння на територіях та об'єктах природно-заповідного фонду або повторно, загибель людей, масове захворювання.

Указану статтю слід доповнити ч. 3, у якій передбачити відповідальність за незаконний видобуток бурштину, який слід вважати суперквалі-

фікувальною ознакою злочину, враховуючи особливе суспільне значення предмета злочину для нашої країни.

Убачається, що можливим є звільнення від відповідальності пересічних старателів за умови добровільного припинення нелегального видобутку та добровільної здачі видобувного обладнання.

Правовий нігілізм властивий пересічним громадянам, які вимушені займатися незаконним промислом унаслідок економічного занепаду бурштиноносних регіонів. Незаконний видобуток є єдиним джерелом доходів місцевих жителів, яких не можна залишити без джерел для існування. Держава має забезпечити законність, припинити незаконний видобуток бурштину, що є можливим тільки за умови вирішення проблеми зайнятості місцевого населення, надання їм пакету соціальних послуг, адже рівень правосвідомості пересічних старателів залежить від упевненості в тому, що держава піклується про них, здійснює заходи щодо гарантування економічних, особистих, соціальних прав.

Подолання правового нігілізму, підвищення рівня правосвідомості є необхідною умовою припинення незаконного видобутку та сталого розвитку бурштиноносних регіонів. Більш складним завданням є залучення інвестицій для організації високотехнологічного видобутку великими надкористувачами. Але це потребує певного часу, тому слід запровадити заходи на перехідний період. Люди мають бути впевнені у тому, що вони не залишаться сам на сам зі своїми проблемами. Без цього неможливо сподіватися на якісні зміни правосвідомості та подолання правового нігілізму. Тому слід розробити механізми субсидій та компенсацій, наприклад, за добровільно здане обладнання (мотопомпи), яке використовується для незаконного промислу. Задля цього слід розширити повноваження органів місцевого самоврядування в галузі використання надр у світлі децентралізації та необхідності вирішення питань розвитку громад, а також ширше застосовувати можливості державно-приватного партнерства.

Література

1. О.А. Вишневський О.А., Кушнір С.В. Бурштин України Записки Українського мінералогічного товариства. 2007. Т. 4. С. 128–130.
2. Про основи національної безпеки України Верховна Рада України; Закон від 19.06.2003 № 964-IV. URL <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/964-15>
3. Zdanytėa K., Neverauskasa B., Sabaliauskaitėa E. Implementation of sustainable development opportunities in the Lithuanian higher education institution Procedia – Social and Behavioral Sciences 110 (2014).
4. Сурилова О.О. Правове регулювання видобутку бурштину. Наукові праці Одеської національної юридичної академії. 2018. Т. XXI. С. 111–119
5. Козенко Ю. О. Правова свідомість людини як аксіологічна сутність її поведінки. Наукові записки Інституту законодавства Верховної Ради України. 2014. № 2. С. 8–12.
6. Рубинштейн С.Л. Основы общей психологии: В 2 т. Т. I. Москва: Педагогика, 1989. 488 с. URL: http://elibrary.gnpbu.ru/text/rubinshteyn_osnovy_obschey_psihologii_t1_1989/go,0;fs,1/.
7. Weinstein C. E. Legal Culture and Legal Consciousness URL: web.mit.edu/ssilbey/www/pdf/iesbs-full.pdf
8. Blackstone A. Uggen C. and McLaughlin H. Legal Consciousness and Responses to Sexual Harassment. URL: <https://www.ncbi.nlm.nih.gov/pmc/articles>
9. Ewick P, Silbey S 1998 The Common Place of Law: Stories From Everyday Life. University of Chicago Press, Chicago, IL URL: http://web.mit.edu/ssilbey/www/pdf/making_things_public.pdf

10. Friedman L. M. *The Legal System: A Social Science Perspective*. Russell Sage Foundation, New York, 1975. URL: <https://law.stanford.edu/.../the-legal-system-a-social-science>
11. Козенко Ю.О. Правова свідомість людини як аксіологічна сутність її поведінки. Наукові записки Інституту законодавства Верховної Ради України. 2014. № 2. С. 8–12.
12. Рабінович П.М. *Основи загальної теорії права та держави: навч. посіб.* Харків: Консул, 2005. 8 вид., стереотипне. 160 с
13. Попадинець Г.О. Правосвідомість і правова культура як чинники становлення громадянського суспільства. Вісник нац. університету «Львівська політехніка». 2016. № 850: Юридичні науки. С. 422–427.
14. Podgorecki A. Legal consciousness as a research problem *European Yearbook in Law and Sociology* 1977. P. 85–97. URL: <https://link.springer.com/chapter/10>
15. Hendley K. Who Are the Legal Nihilists in Russia? URL: https://media.law.wisc.edu/m/gcxmt/hendley_nihilism.pdf
16. Сурилова О.О. Теоретичні основи адміністративно-правового регулювання суспільних відносин в галузі використання і охорони надр. Юридичний науковий електронний журнал. 2017. № 3. С. 106–109. URL: http://lsej.org.ua/4_2016/42.pdf.
17. Корнієнко В.Я. Сучасні технології видобутку бурштину з родовищ. Вісник НУВГП. Технічні науки: зб. наук. праць. Рівне: НУВГП, 2014. Вип. 1(65). С. 462–470.
18. Галунько В.В. Правовий стан і напрями законодавчого вдосконалення видобутку бурштину в Україні. Науковий вісник публічного та приватного права. 2015. Вип. 1. С. 75–81. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/nvpp_2015_1_16.
19. Halliday S. Morgan B. (2013) 'I Fought the Law and the Law Won? Legal Consciousness and the Critical Imagination' *Current Legal Problems* pp. 1-32. С. 2. URL: <https://doi.org/10.1093/clp/cut002>
20. Про затвердження переліків корисних копалин загальнодержавного та місцевого значення. Постанова Кабінету Міністрів України від 12 грудня 1994 року № 827. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws>

А н о т а ц і я

Сурилова О. О. Правосвідомість як елемент сталого розвитку бурштиноносних регіонів України. – Стаття.

Актуальність проблеми запровадження ефективного організаційно-правового механізму регулювання видобутку бурштину визначається тим, що Україна має значні запаси цієї сировини, за відсутності ефективного правового регулювання її використання, що призводить до налагодження незаконного видобутку та виникнення значних ризиків для національної безпеки України. Правосвідомість розглядається як запорука сталого розвитку бурштиноносних регіонів. Аналізується дефініція правосвідомість, яка віддзеркалює зміст правових норм, стан реалізації, вміщує ставлення до права, впливає на правову поведінку особи та дозволяє її носіям сформулювати власні правові установки, що впливає на процес реалізації правових норм. Наголошується, що тільки наявність якісного законодавства в цій сфері, послідовне застосування юридичної відповідальності за незаконний видобуток бурштину щодо організаторів злочинних схем та забезпечення прав пересічних громадян сприятиме формуванню належної правосвідомості усіх зацікавлених осіб.

Ключові слова: правосвідомість, правовий нігілізм, сталий розвиток, бурштин, нелегальний видобуток, юридична відповідальність.

А н н о т а ц и я

Сурилова Е. А. Правосознание как элемент устойчивого развития янтароносных регионов Украины. – Стаття.

Актуальность внедрения эффективного организационно правового механизма регулирования добычи янтаря определяется тем, что Украина имеет значительные запасы этого сырья, при отсутствии эффективного правового регулирования его использования, что приводит к налаживанию незаконной добычи и возникновению значительных рисков для

национальной безопасности Украины. Правосознание рассматривается как залог устойчивого развития янтароносных регионов. Анализируется дефиниция правосознание, которая отражает содержание правовых норм, состояние их реализации, содержит отношение к праву, влияет на правовое поведение лица и позволяет ее носителям сформировать собственные правовые установки, что влияет на процесс реализации правовых норм. Отмечается, что только наличие качественного законодательства в этой сфере, последовательное применение юридической ответственности за незаконную добычу янтаря в отношении организаторов преступных схем и обеспечение прав граждан будет способствовать формированию должного правосознания всех заинтересованных лиц.

Ключевые слова: правосознание, правовой нигилизм, устойчивое развитие, янтарь, нелегальная добыча, юридическая ответственность.

S u m m a r y

Surilova O. O. Legal consciousness as an element of sustainable development of amber-bearing regions of Ukraine. – Article.

The topicality of the introduction of an effective organizational legal mechanism for regulation of amber mining is determined by the fact that Ukraine has considerable raw materials stocks under the lack of effective legal regulation for its use that leads to the tendency of illegal production and significant risks for the national security of Ukraine. Legal consciousness is considered as a key to sustainable development of amber regions. The paper analyses the definition of legal consciousness which reflects the content of legal rules, condition of their implementation, includes reference to the law, influences legal behaviour of a person and allows its barriers to form personal legal policy that in turn influences the exercise of legal rules. It is noted that availability of proficient legislation in this sphere, consistent application of legal liability of organizers of criminal schemes for illegal mining of amber and enforcement of civil rights will contribute to the formation of a proper legal consciousness of all interested persons.

Key words: legal consciousness, legal nihilism, sustainable development, amber, illegal mining, legal responsibility.